

MADANIYATLAR GLOBALLASHUVI JARAYONIDA MILLIY O‘ZLIKNI ANGLASHDAGI O‘ZGARISHLAR

Mirzayev Ikrom Boboqulovich

Toshkent davlat transport universiteti o‘qituvchisi

Muratbaeva Iroda Sagatdinovna

Qurilish muhandisligi fakulteti YMTQ-6 guruh talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada madaniyatlar globallashuvi jarayonida milliy o‘zlikni anglashdagi o‘zgarishlar orni kabi dolzarb masalalari yoritib berilgan. Globallashuv davrida milliy madaniyatga nimalar bo‘lyapti, degan savolga javob berishga harakat qilishdan avval milliy madaniyat tushunchasining o‘zi mazmunini aniqlab olish maqsadga muvofiqdir. Milliy madaniyat "modernlik davrida madaniyatning milliylashuvi" natijasida o‘rnatilgan intellektual odatga ko‘ra, madaniyat eng yaxshi milliy madaniyat sifatida tushuniladi.

Kalit so‘zlar: madaniyat, globallashuv jarayoni, milliy o‘zlikni anglash, milliy madaniyat, tarix, madaniy makon.

ABSTRACT

In this article, current issues such as the role of changes in the understanding of national identity in the process of globalization of cultures are highlighted. Before trying to answer the question of what is happening to national culture in the era of globalization, it is appropriate to clarify the meaning of the concept of national culture itself. National culture According to the intellectual habit established as a result of the "nationalization of culture in the age of modernity", culture is best understood as national culture.

Key words: culture, globalization process, national identity awareness, national culture, history, cultural space.

KIRISH

Globallashuv davrida milliy madaniyatga nimalar bo‘lyapti, degan savolga javob berishga harakat qilishdan avval milliy madaniyat tushunchasining o‘zi mazmunini aniqlab olish maqsadga muvofiqdir. Milliy madaniyat "modernlik davrida madaniyatning milliylashuvi" natijasida o‘rnatilgan intellektual odatga ko‘ra, madaniyat eng yaxshi milliy madaniyat sifatida tushuniladi. Madaniyatni ma‘lum bir milliy jamoaga nisbat berish hozirgi kunlarda odatiy hol sifatida qabul qilinganga o‘xshaydi («Fransuz madaniyati», «Nemis madaniyati, ispan madaniyati» va boshqalar). Madaniyat haqida umumiy insoniy mulk sifatida gapirganda ham, biz bu mulkni faqat uning alohida qismlarining qonuniy egalari sifatida xalqlar o‘rtasida

taqsimlaymiz. Uning boshqa qismlari millatning mulkida, ta'bir joiz bo'lsa, mulkda emas, foydalanishda ekanligidir!

Shu bilan birga, bu intellektual odatning ildizlari qiyosiy tarixiy nuqtai nazardan unchalik chuqur emas. Ular Iogann Gotfrid Xerderning tarix falsafasiga kiradilar, u aslida madaniyatning u yoki bu etnik birlik ("xalq") bilan bog'lanishi boshlanadi¹. Herder intuitsiyasini romantiklar (Shleyermaxer, Novalis, aka-uka Shlegellar) va Xegel o'zlashtirgan va rivojlantirgan. Keyinchalik madaniyatni kontsepsiyalashning bu usuli - uni ruhning ifodasi sifatida tushunishga nisbatan yaqinda nafaqat konsepsiya, balki "milliy madaniyatlar ma'lum bir hududning barcha aholisi tomonidan umumiy bo'lgan belgi-ramziy tizim sifatida" fenomeni ham paydo bo'ldi. Yevropaning madaniy makonini zamonaviylik davrida boshdan kechirgan milliyashtirish natijasi bo'ldi. Zamonaviy davlat o'zini milliy davlat deb hisoblaydi, ya'ni. o'z suverenitetining manbasiga ega bo'lgan siyosiy birlik sifatida «millat. Ikkinchisi bir yurisdiksiya ostidagi shaxslarning oddiy to'plami sifatida emas, balki madaniy birlik sifatida tasavvur qilinadi. Boshqa so'z bilan aytganda. milliy davlat siyosiy va madaniy chegaralarning mos kelishini nazarda tutadi. Bu tasodifda - aniqrog'i, bunday tasodifga intilishda - zamonaviy davlat bilan modernizatsiyadan oldingi davr holati o'rtasidagi tub farq. Primodern davlatlarda aholi shu qadar qattiq ierarxiyalangan (sinf tabaqalanishi) uning quyi va yuqori qatlamlari turli madaniyatlarga tegishli. Bir tomondan, aristokratik va olijanob madaniyat, ikkinchi tomondan, dehqonlar ommasi madaniyati bir-biri bilan kundalik amaliyotlar darajasida aloqa qilmaydi va faqat ramziy darajada tasodifiy uchrashadi. Shu bilan birga, zodagonlar madaniyati asosan davlat chegaralaridan tashqarida mavjud bo'lsa, dehqonlar madaniyati ko'pincha ma'lum bir viloyat doirasida mahalliyashtirilgan bo'lib chiqadi.

Bu imperativ 19-asrning barcha suveren siyosiy birliklariga, jumladan, imperiyalarga ham taalluqlidir. Romanov Rossiyasi, Gabsburg Avstriyasi va Usmonli Turkiya kabi, 19-asr davomida g'arbiy qo'shnilaridan farqli siyosiy tizimni saqlab qoldi².

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Madaniy ramzlarni ishlab chiqarish, tarqatish va iste'mol qilish bo'yicha odamlarning o'zaro ta'siri hokimiyat munosabatlari bilan o'tadi, garchi bu sohada bu munosabatlarning mavjudligi siyosat va iqtisod sohasiga qaraganda kamroq aniq.

¹ Hechter M. Internal Colonialism: The Celtic Fringe in the British Development. L.:Routledge&Kegan Paul, 1975

² Арисланбаева З.Е. Глобализация в развитии национальной культуры. "Экономика и социум" №11 (102)-1 2022
www.iupr.ru

Darhaqiqat, bugungi kunda ommaviy madaniy ishlab chiqarish agentlari milliy emas, balki geografik joylashuvi va kapitalining kelib chiqishini aniqlash har doim ham mumkin bo'lmagan transmilliy korporatsiyalar (TMK) hisoblanadi. Garchi madaniyat sohasida faoliyat yuritayotgan TMKlarning aksariyati Amerikada ro'yxatdan o'tgan bo'lsa-da. Amerika korporatsiyalari G'arbiy Evropa va Osiyo madaniy ishlab chiqarish markazlari tomonidan jiddiy va kuchayib borayotgan raqobatga duch kelishlari kerak. Amerika bugungi kunda nafaqat eng yirik yetkazib beruvchi, balki undan tashqarida ishlab chiqarilgan madaniy mahsulotlarning eng yirik iste'molchisi hamdir.

U yoki bu mahalliy madaniy kontekstga kirib, import qilinadigan madaniy mahsulotlar qayta talqin qilinadi. ularni shu kontekstga moslashtirishga imkon beradigan tartib-qoidalar. Shu tarzda ular sezilarli darajada o'zgaradi. Bu hodisani Kant ta'biri bilan aytganda "milliy tasavvurning ishlab chiqarish qobiliyati" deb atash mumkin.

Madaniy globallashuvning G'arblashuv sifatidagi munozaralarning boshlang'ich nuqtasi, go'yoki, asosiy madaniy oqimlarning "G'arb"dan "Sharqqa" - yoki, aniqrog'i, shartli shimoldan shartli janubga oqib o'tishidir. ular ham teskari yo'nalishda oqadi. Bu jarayon, ayniqsa, so'nggi o'n-o'n besh yil ichida yaqqol ko'zga tashlandi³.

"Janub"ning "Shimolda" mavjudligi nafaqat ramziy darajada, balki kundalik hayot darajasida ham seziladi. Bu, asosan, immigratsiya ta'sirida sodir bo'layotgan demografik o'zgarishlar bilan bog'liq. Sanoati rivojlangan mamlakatlarda doimiy yashash joyiga ko'chib kelgan uchinchi dunyoning millionlab odamlari ushbu mamlakatlarning madaniy landshaftini o'zgartirishga katta hissa qo'shdilar.

Shuni ta'kidlash kerakki, bu talab va taklif nafaqat immigrantlarning mavjudligi bilan, balki mahalliy aholining yangi madaniy ehtiyojlari bilan ham belgilanadi. Bizning fikrimizcha, global madaniy sohaning shakllanishini qarama-qarshilik(hatto raqobat) nuqtai nazaridan emas, balki o'zaro o'zgarishlar nuqtai nazaridan o'ylash kerak.

Global madaniy sohaning shakllanish jarayoni ham iste'molchilikning madaniy va mafkuraviy gegemonligiga tushirilmasligi kerak. To'g'ri, bunday yondashuv tarafdorlari odatda bu gegemonlikka so'nggi o'n yilliklarda qarshi kurash olib borilganini ta'kidlaydi. "Bu islom fundamentalizmi deb ataladigan tushunchadan kelib chiqadi. Bundan ular shunday xulosaga kelishadi: madaniy globallashuv jarayoni, bir tomondan, birlashishga olib keldi, ikkinchi tomondan, uning

³ Abercrombie N, Hill S and Turner B.S. The Dominant Ideology Thesis. London: George Allen & Unwin, 1980.

parchalanishiga - G'arb gedonistik-iste'molga yo'naltirilgan madaniyat bilan bir qatorda g'arbga qarshi madaniyatning paydo bo'lishi kabi⁴[3].

“Milliy madaniyat” tushunchasi ham, u nazarda tutilgan voqelik ham zamonaviylik (modernlik) davrida madaniyat sohasi boshdan kechirgan “milliylashtirish” bilan uzviy bog'liqdir. Zamonaviy (zamonaviy) davlat ma'lum bir ijtimoiy aloqa makonini milliy makon sifatida ishlab chiqarish va ko'paytirish imkoniyatining sharti sifatida ishlaydi. Zamonaviy davlat institutlari o'zi tomonidan boshqariladigan chegaralar doirasida belgi-ramziy bir xillikni ta'minlaydi (ular ichidagi farqlarni yo'q qiladi). Shu bilan birga, ushbu muassasalar bir davlat tomonidan boshqariladigan aloqa maydonini aloqadan ajratib turadigan chegaralarni saqlab turadilar.

Zamonaviy davrning tugashi bilan davlatning siyosiy va madaniy chegaralarning o'ziga xosligini saqlab qolish qobiliyati zaiflashmoqda. Yangi axborot texnologiyalarining tarqalishi, bir tomondan, madaniy sohada faoliyat yuritayotgan transmilliy korporatsiyalar faoliyati, ikkinchi tomondan, madaniy suverenitetning torayishiga olib keladi.

Bugun biz tez sur'atlar bilan o'zgarib borayotgan, insoniyat hozirga qadar boshidan kechirgan davrlardan tubdan farq qiladigan o'ta shiddatli va murakkab bir zamonda yashamoqdamiz. Davlat va siyosat arboblari, faylasuflar va jamiyatshunos olimlar, sharhlovchi va jurnalistlar bu davrni turlicha ta'riflab, har xil nomlar bilan atamoqda. Kimdir uni yuksak texnologiyalar zamoni desa, kimdir tafakkur asri, yana biron yalpi axborotlashuv davri sifatida izohlamokda. Albatta, bu fikrlarning barchasida ham ma'lum ma'noda haqiqat, ratsional mag'iz bor. Chunki ularning har biri o'zida bugungi serqirra va rang-barang hayotning qaysidir belgi-alomatini aks ettirishi tabiiy. Ammo ko'pchilikning ongida bu davr globallashuv davri tariqasida taassurot uyg'otmoqda. Bunday ta'rif, menimcha, ko'p tomondan masalaning mohiyatini to'g'ri ifodalaydi. Nega deganda, hozirgi paytda yer yuzining qaysi chekkasida qanday bir voqea yuz bermasin, odamzot bu haqda dunyoning boshqa chekkasida zudlik bilan xabar topishi hech kimga sir emas.

Shunday globallashuv fenomeni haqida ga-pirganda, bu atama bugungi kunda ilmiy-falsafiy, hayotiy tushuncha sifatida juda keng ma'noni anglatishini ta'kidlash lozim. Umumiy nuqtai nazardan qaraganda, bu jarayon mutlaqo yangicha ma'no-mazmundagi xo'jalik, ijtimoiy-siyosiy, tabiiy-biologik global muhitning shakllanishini va shu bilan birga, mavjud milliy va mintaqaviy muammolarning jahon miqyosida-dagi muammolarga aylanib borishini ifoda etmoqda.

⁴ Группа существует с 2000 г., ее музыка сочетает в себе традиции пекинской оперы, шансона, панка и рок-н-рола.

Globalashuv jarayoni hayotimizga tobora tez va chuqur kirib kelayotganining asosiy omili va sababi xususida gapirganda shuni obyektiv tan olil kerak - bugungi kunda har qaysi davlat-ning taraqqiyoti va ravnaqi nafaqat yaqin va uzoq qushnilar, balki jahon miqyosida boshqa mintaqa va hududlar bilan shunday chambarchas bog'la-nib boryaptiki, biron mamlakatning bu jarayon-dan chetda turishi ijobiy natijalarga olib kel-masligini tushunish, anglash qiyin emas.

XULOSA

Bu ma'noda, globalashuv - bu avvalo hayot suratlarining beqiyos darajada tezlashuvi demakdir.

Har bir ijtimoiy hodisaning ijobiy va salbiy tomoni bo'lgani singari, globalashuv jarayoni ham bundan mustasno emas. Hozirgi payt-da uning g'oyat o'tkir va keng qamrovli ta'sirini deyarli barcha sohalarda ko'rish, his etish mumkik. Ayniqsa, davlatlar va xalqlar o'rtasidagi integratsiya va hamkorlik aloqalarining kuchayishi, xorijiy investitsiyalar, kapital va tovarlar, ishchi kuchining erkin harakati uchun qulayliklar vujudga kelishi, ko'plab yangi ish o'rinlarining yaratilishi, zamonaviy kommuni-katsiya va axborot texnologiyalarining, ilm-fan yutuklarining tezlik bilan tarqalishi, turli qadriyatlarning umuminsoniy negizda uyg'unlashuvi, sivilizatsiyalararo muloqotning yangicha sifat kasb etishi, ekologik ofatlar paytida o'zaro yordam ko'rsatish imkoniyatlarining ortishi - tabiiyki, bularning barchasiga globalla-shuv tufayli erishilmoqda.

REFERENCES

1. Hechter M. Internal Colonialism: The Celtic Fringe in the British Development. L.:Rotledge&Kegan Paul, 1975
2. Группа существует с 2000 г., ее музыка сочетает в себе традиции пекинской оперы, шансона, панка и рок-н-рола.
3. Ikrom Boboqulovich Mirzaev (2021). **MILLIY MADANIYAT FALSAFASI**. Academic research in educational sciences, 2 (12), 965-969.
4. 2. Mirzaev Ikrom Boboqulovich O'zbekiston yosh avlodi tarbiyasida milliy qadriyatlarning o'rni // Fan va ta'lim bugungi kun. 2019 yil, 4-son (39). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-natsionalnyh-tsennostey-v-vospitanii-molodogo-pokoleniya-uzbekistana> (kirish sanasi: 18.01.2023).
5. Mirzaev Ikrom Boboqulovich Zamonaviy madaniyat jarayonlarida milliy va umuminsoniy uyg'unlik // Ilmiy jurnal. 2020 yil. 3-son (48). URL: World scientific research journal www.wsrjournal.com Volume-12_Issue-1_February-2023 146

<https://cyberleninka.ru/article/n/garmoniya-natsionalnogojobschechelovecheskogo-v-protsessah-sovremennoy-kultury> (kirish sanasi: 18.01.2023).

6. Ikrom Boboqulovich Mirzaev, D. A. Abduhoshimov ZAMONAVIY KADROLAR TAYYORLASH TIZIMI VA MAQSADLARI // Ta'lim fanlari bo'yicha akademik tadqiqotlar. 2022. #TSTU konferensiyasi 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zamnaviy-kadrlar-tayyorlashning-tizimli-va-masadli-zhi-atlari> (kirish sanasi: 18.01.2023).

7. Ikrom Boboqulovich Mirzaev GLOBALLASHUV DAVRIDAGI “SOXTA DINIY DUNYOQARASH” // Pedagogik fanlarda akademik tadqiqotlar. 2022. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/globallashuv-davridagi-sohta-diniy-dunyo-arash> (Kirish sanasi: 18.01.2023).

8. O'.Erniyozov, I.Merzayev, & M.Hasanov. (2022). SHAXSNI SHAKILLANTIRISHDA “OILA” VA “JAMIYATNING” AXAMIYATI . World Scientific Research Journal, 4(2), 96–101. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/1445>

9. Tojiboeva, D. O. (2021). “MASS CULTURE” AS THE MOST DANGEROUS WEAPON OF IDEOLOGICAL PRESSURE. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(11), 1106-1111.

10. ТАДЖИБАЕВА, Д. (2017). Ensuring national security in the information sphere. *Юридик фанлар ахборотномаси*, (1), 56-61.

11. Таджибаева, Д. (2017). Обеспечение национальной безопасности в информационной сфере. *Review of law sciences*, 1(1), 56-61.

12. Раматов, Ж. С., Эрнийёзов, У. К., Султанов, С. Ҳ., & Хасанов, М. Н. (2022). САНЪАТНИНГ ТАРИХИЙ-ФАЛСАФИЙ АСОСЛАРИНИНГ БУГУНГИ КУНДАГИ АХАМИЯТИ. *World scientific research journal*, 9(2), 65-70.